

Miljø- og næringstiltak i landbruket

Lokale tiltaksstrategier

Rana Kommune

2020 – 2021

Lokale tiltaksstrategier for miljø- og næringstiltak i landbruket

Bakgrunn

I behandling av St.meld. nr. 19 (2001-2002) Nye oppgaver for lokaldemokratiet – regionalt og lokalt nivå, vedtok Stortinget at en rekke oppgaver innen landbruksforvaltningen skulle overføres til kommunene. Nasjonalt miljøprogram ble innført fra 2004, regionale miljøprogram i hvert enkelt fylke og lokale tiltaksstrategier for kommunene fra 2005.

Nasjonalt miljøprogram, nasjonale prioriteringer og virkemidler i jordbrukets miljøinnsats, er revidert og gjelder for perioden 2019-2022. Regionalt miljøprogram for fylket er med utgangspunkt i nasjonalt miljøprogram er revidert. Det regionale miljøprogram er delt i to og består av:

- Regionalt miljøprogram for jordbruket i Nordland 2019-2022
- Regionalt skog- og klimaprogram for Nordland 2019-2022

Som følge av at Miljøprogram for landbruket i Nordland er revidert, er det satt krav om at kommunen må følge etter med lokale tiltaksstrategier for miljø- og næringstiltak i landbruket innen ett år etter Fylkesmannen. De kommunale tiltaksstrategiene legges til grunn for tildeling av økonomiske virkemidler til tiltak innenfor kulturlandskap og miljø, skog og klima fra Fylkesmannen til kommunene. Tiltaksstrategiene er behandlet i Kontaktutvalget for landbruket den 26.11.19 og i Miljø-, plan- og ressursutvalget den 12.12.2019.

Regionalt miljøprogram for jordbruket i Nordland 2019-2022

Hovedmål

- Bidra til å redusere klimautslipp og forurensning fra jordbruket, og sikre at biologiske, mannskapsmessige og kulturhistoriske verdier i jordbrukets kulturlandskap ivaretas. Dette skal skje samtidig med at det legges til rette for økt matproduksjon basert på en bærekraftig utnyttelse av gårdens ressurser.

Delmål

- Egenart og identitet: Stimulere til jordbruksdrift og skjøtsel som tar vare på kulturlandskapet i hele fylket.
- Natur- og kulturverdier: Ta vare på verdifulle kulturlandskap, kulturminner, kulturmiljøer, naturtyper og leveområder for planter og dyr.
- Miljøpåvirkning: Redusere miljøbelastningen fra jordbruket til vann, luft og jord.
- Ressursforvaltning: Verne om matjorda og ta vare på beiteressursene. Sikre genressurser og drive et jordbruk som reduserer tap av næringsstoffer og jord. Ta vare på jordbrukets kulturlandskap som ressurs for ny næringsutvikling, opplevelser og helsebringende aktiviteter.

Satsingsområder

- Landskapet og kulturminnene: Hindre gjengroing av prioriterte kulturlandskap, og ivareta viktige kulturminner.
- Artene: Motvirke tap av biologisk mangfold
- Vannet: Unngå forurensning av vann og vassdrag
- Klimaet: Redusere jordbrukets negative påvirkning på det globale klimaet
- Gårdens ressurser: Bidra til bærekraftig jordbruksproduksjon basert på inn- og utmarksressursene, og til etablering av tilleggsnæringer basert på lokal ressurser.

Kulturlandskap

Rana Kommune strekker seg over ca 4.463 km². Landbrukseiendommene i kommunen dekker ca 1.000.000 dekar. Av dette er ca 25.000 dekar (2,5%) innmark og det produseres grovfôr på 98 % av jordbruksarealet i Rana kommune.

Kulturlandskap og biologisk mangfold

Gjengroing er en utfordringen for kulturlandskapet som kan føre til tap av biologiske, kulturhistoriske og estetiske verdier. Biologisk mangfold er variasjon og mangfold i naturtyper, arter og genetisk mangfold av planter og dyr i naturen, skapt av lang kontinuitet i ekstensiv drift og lokale naturgitte forhold. Utviklingen i landbruket har ført til at et stort biologisk mangfold på ekstensivt drevet jordbruksareal er blitt endret til mindre mangfold på det intensivt drevne jordbruksarealet. Det er gjort en rekke økonomiske tiltak for å ivareta det biologiske mangfoldet med tilskudd fra Miljødirektoratet, Regionalt miljøprogram og fra kommunens andel av tilskudd til spesielle miljøtiltak i landbruket.

Fra 2006 har kommunen fått anledning til å prioritere egne områder som anses å ha lokal verdi. Faglagene har valgt ut områder. Rana Kommune kan godkjenne inntil 510 dekar som lokalt verdifulle. Det ble valgt ut mer areal enn dette, men det søkes ikke om tilskudd til alt. Vi må foreta en prioritering når vi har oversikt over hvilke areal det søkes om tilskudd for.

I Rana er det flere regionale viktige slåttemarker som drives etter skjøtselsplan utarbeidet av Norsk Institutt for bioøkonomi (NIBIO). Det er Tverrvassgården, Kvanndalen, Heggli, Kjelen, Håjen i Ørtfjellet, Grønfjellet og Gåstjønnlia. I tillegg har vi Bredek som skjøttes av Statskog. Disse får tilskudd fra Miljødirektoratet til årlig skjøtsel av slåttemark som naturtype.

Kulturlandskapsprisen for Nordland er to ganger tildelt Rana. Tverrvassgården som er vernet i Verneplan for Rana fikk kulturlandskapsprisen i Nordland i 2006. Den ligger lett tilgjengelig i et utfartsområde og mange har glede av å se den. Det er viktig å ha kontinuitet i vedlikeholdet av innmarka på gården, både av hensyn til biologisk mangfold og den opplevelsesverdien som fjellgården har.

De fire gårdene i Gåstjønnlia fikk kulturlandskapsprisen for Nordland i 2013, for et aktivt landbruk og ekstra innsats over mange år for å holde kulturlandskapet i bygda i hevd. Det er i ettertid gitt midler til et områdetiltak her til restaurering av verneverdige bygninger.

Det skal tas hensyn til naturmangfold i kommunal planlegging, drift og saksbehandling. Rana Kommune har utarbeidet kommunedelplan for naturmangfold 2019-2029. Hovedmålet er at Rana kommune skal ha en bærekraftig forvaltning slik at naturmangfoldet blir hensynstatt.

Kulturminner og bygninger i kulturlandskapet

Kulturminner er alle spor etter menneskelig aktivitet, inkludert steder som det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Noen kulturminner er automatisk fredet gjennom kulturminneloven og må behandles deretter. Tiltak som gjelder kulturminner vil være å gjøre disse synlige og hindre at de ødelegges.

Gamle bygninger er også en viktig del av kulturarven. De forteller om levekår, dagligliv, håndverk og materialkunnskap. Det er derfor viktig at vedlikehold og utbedring blir utført slik at kunnskaps- og opplevelsesverdiene ikke går tapt. Bygninger er ofte kostnadskrevenne å bevare og det er brukt en stor andel av SMIL-midlene til bygninger.

Når en skal ta vare på bygninger er det viktig at det blir bygninger som er representativ for området. Hverdagslige høyløer som stod over alt Vedlikeholdet av bygningene skal gjøres som om de var fredet, dvs. mest mulig av det opprinnelige skal brukes, og det skal ikke gjøres modernisering.

Utmark og beitebruk

Gjengroingen og tap av biologisk mangfold gjelder også i skog og utmark. Det har betydning for beite og for allmennhetens bruk av utmarka til rekreasjon og friluftsliv. Av husdyrene er det mest sau som beiter i utmarka. Beitenæringen har flere utfordringer som; tap av dyr til rovdyr, færre beitebrukere, konflikter som følge av manglete utmarksgjerder, påkjørsler etc. Rovdyrproblemene er store i kommunen, men utmarksbeite har så stor verdi at, på tross av rovvilt må det stimuleres til utmarksbeiting. Kommunen har egen beitebruksplan. Tilrettelegging for organisert beitebruk er et prioritert tiltak og i Rana er det åtte beitelag. Fra 2020 har kommunene fått ansvaret for behandling av søknader om tilskudd til investeringstiltak i beiteområder.

Utmark som ligger nær innmark og som har hatt mer intensiv beiting ved at det har vært inngjerdet, har utfordringer med gjengroing og tap av biologisk mangfold, når det blir færre gårder med husdyr.

Forurensning

All landbruksvirksomhet fører med seg en viss fare for forurensning. Myndighetene har gitt lover og forskrifter på landbruksområdet som har som formål å hindre forurensning. Bl.a.

- Forskrift om gjødselplaner basert på jordprøver
- Plantevernmidler – autorisasjonskurs og godkjenning av sprøyter
- Forbud mot egne fyllinger, avfall skal leveres til mottak.

I tillegg er det innført flere økonomiske virkemidler som skal stimulere til mer miljøvennlig produksjon, bl.a. fra regionale miljøtilskudd i Nordland.

Erosjon og avrenning fra jordbruksarealer til vann og vassdrag er et forurensningsproblem. Ved nydyrking og bakkeplanering skal det tas hensyn til erosjonsfaren og avsettes kantsoner mot vassdrag. Det meste av fôret blir presset til rundballer. De bør lagres slik at pressafta kan samles opp og brukes uten at den fører til forurensning. Veldig ofte blir ballene lagret langs veier, grøfter og bekkekanter, hensiktsmessig plassert for brukeren, men kanskje ikke like bra med tanke på avrenning. Informasjon om avrenning og valg av lagringsplass vil være viktig.

Tiltak for å redusere erosjon og forurensning

- Etablering av fangdam
- Miljøplantinger
- Begrenset sone for spredning av gjødsel mot enkelte vassdrag
- Plastinnsamling

Husdyrgjødsel og pressaft er kjente forurensningskilder. Husdyrgjødsel skal i hovedsak spres i vekstsesongen, men mange har behov for å tømme lagret helt så sent som mulig om høsten. Rana kommune har egen forskrift for spredning av husdyrgjødsel på eng, som sier at spredning uten nedmolding må gjøres innen 30. september. Den generelle forskriften for hele landet sier at spredning av husdyrgjødsel med nedmolding må være gjort før frost eller snødekt mark og innen 1. november. Det kommer nye regler som vil innebære kortere tid for spredning av husdyrgjødsel og det vil bli større krav til spredeareal.

EUs vanndirektiv og forvaltningsplan for vannområde Ranfjorden

Det nye vanndirektivet gir pålegg om å forvalte alt vann fra fjell til fjord. Første vannområde i vannregion Nordland er Ranfjorden, med Sørfjorden og Sjona og tilhørende vassdrag. Det er tiltak som bidrar til å redusere avrenning av næringsstoffer fra jordbruket prioriteres.

Prosjekt: Landbruket og vannforskriften. Dalosvassdraget er utvalgt for dette prosjektet. Det blir prioritert tiltak som reduserer forurensningen av Dalosvassdraget.

Klima og energiplan

Klima- og energiplan for Rana Kommune, kommunedelplan klima og energi 2015-2019.

Tiltak som bidrar til oppfølging av denne planen vil bli prioritert.

Tilskudd til spesielle miljøtiltak i landbruket

Tilskudd til spesielle miljøtilskudd i landbruket (SMIL-midler) fordeles av kommunen etter tildeling av midler fra Fylkesmannen. Målet med tilskuddet er å fremme miljøverdier og redusere forurensning i landbrukets kulturlandskap utover det som kan forventes gjennom vanlig landbruksdrift.

Søknadene behandles etter forskrift om tilskudd til spesielle miljøtiltak i landbruket og tilhørende rundskriv. I tillegg skal lokale tiltaksstrategier si hvilke tiltak som er prioritert i kommunen. Alle søknadene som omhandler bygninger og kulturminner blir sendt til Nordland Fylkeskommune til uttalelse som kulturminnemyndighet. Det legges vekt på deres uttalelse i behandlingen av søknaden.

Søknadsfrist: 31. mars

Hvis det finnes gjenstående midler blir det satt en frist på høsten.

Saken behandles i MPR-utvalget.

Ved behandling av søknader om tilskudd til spesielle miljøtiltak i denne perioden skal disse tiltakene prioriteres i følgende rekkefølge:

- Tiltak som bidrar til å redusere forurensning av Daloselva.
- Tiltak som bidrar til å redusere forurensning av andre vassdrag.

Kulturlandskapstiltak som har lik prioritering.

- Tiltak som bidrar til beitebruk nær innmark.
- Tiltak som ivaretar kulturminner (skjøtsel, synliggjøring)
- Tiltak som ivaretar biologisk mangfold
- Tiltak som ivaretar verneverdige bygninger
- Tilrettelegging for ferdsel

Det gis ikke tilskudd til

- Etablering av nye innmarksbeiter
- Rivning av bygninger
- Maskiner og annet teknisk utstyr

Skogbruk

Skogbruk har alltid vært en viktig del av landbruket i kommunen. Rana er en av de største skogkommunene i Nord-Norge med den nordligste naturlige granskogen i landet. Produktiv skog fordeler seg med 267.000 daa privateid og Statskog 63.600 daa. Gammelskogen burde vært hogd for lengst.

Produksjonspotensialet på skogarealene utnyttes på langt nær. Det er et mål for skogbruket å øke avvirkninga og satse på kvalitetsskog med bedre tetthet og kvalitet. Dette krever innsats i form av arbeid og økonomiske investeringer. For langsiktige produksjoner som skogbruk er tilskudd i investeringsfasen et viktig bidrag til god aktivitet.

Bioenergi i form av flis og pellets gir muligheter for leveranse av virkestyper som tidligere ikke har vært salgbare. Lav pris på andre energiformer, strøm, olje osv. gjør bioenergi lite konkurransedyktig i dag, men bør bli et viktig element i framtiden. Ung, frisk skog binder betydelige mengder CO², mens utvokst, gammel, råtebefengt skog frigir CO². I tillegg til tømmer produserer skogen naturområder for friluftsliv og rekreasjon, beiteområde for ville og tamme dyr, annen vegetasjon enn trær.

Rana har mye bratt og vanskelig terreng, med mark av god bonitet som ofte er kjøresvak. Skogteigene er stort sett små og uttak av skog vanskeliggjøres uten et rasjonelt skogsveinett. Skogsbilveinettet er dårlig utbygd, traktorveinettet er bedre utbygd, men mye gjenstår.

Hogst må følges opp med planting, ungskogpleie og tynning. Bruken av skog har endret seg mye i løpet av hundre år. Hvordan det blir de neste 100 år vet vi lite om, men skogen må stelles med tro på at ressursen blir viktig også i framtida. Det er betydelige kostnader og mye arbeid med å få til en produktiv skog av god kvalitet. Muligheten til å gi tilskudd til planting og ungskogpleie er heldigvis tilbake, og dette er et godt bidrag til oppbyggingen av en god skogressurs. Arbeidet som gjøres med planting og etterarbeid i form av avstandsregulering er innsats for framtida. Å få fram en hogstmoden skog tar 80 til 100 år. Folk i dag er ikke vant til å tenke og planlegge på så lang sikt, men i skogbruket er så langsiktig planlegging nødvendig.

De økonomiske betingelsene er gode ved gjennomtenkt bruk av skogfond, men for få bruker denne muligheten godt nok. Kunnskapen er for dårlig blant skogeierne også på dette området. NMSK-tilskudd er svært positivt for å oppnå et relativt bra skogkulturarbeid i kommunene.

En tilskuddssats på 40 % gir et bra resultat og bør opprettholdes

I 2019 ble det ansatt skogpådriver. Dette er et samarbeidsprosjekt mellom Hattfjelldal, Grane, Vefsn, Hemnes og Rana kommuner. Skogpådriveren skal jobbe med økt aktivitet med skogkultur og vegbygging

I 2020 står Rana for tur med nye skogtakster med miljøregistrering. Det er svært viktig for skogbruket i kommunen at flest mulig melder seg på denne takseringen. Statstilskudd på 50% og bruk av eget skogfond bør bidra til dette.